

Marko Badurina

Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka

Trg Riccarda Zanelle 1, HR-51000 Rijeka

marko.badurina@ppmhp.hr

NOVI STALNI POSTAV MUZEJSKE ZBIRKE KASTAVŠTINE

Muzejska zbirka Kastavštine kao dislocirana zbirka Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka djeluje od 1981. godine. Nastala je iz ideje i želje lokalne zajednice koja ju je dvadeset godina promišljala i stvarala. U ovom radu prikazana je njezina povijest od osnivanja do otvaranja za javnost, njezino djelovanje i važnost i za Kastavštinu, ali i šire. Naglasak je stavljen na proces obnove i stvaranja novog postava koji je dovršen u siječnju 2023. godine. Svaki muzej ima svoju prošlost koja prati osnivanje, razvoj, djelovanje i modernizaciju, što uvijek mora odgovarati potrebama vremena i društva.

Ključne riječi: stalni postav, muzej, povijest, Kastavština

1. Uvod

Muzejska zbirka Kastavštine započinje s radom 1981. godine. Njezino osnivanje trajalo je 20 godina, praćeno je brojnim problemima, ali ga je podupirao velik entuzijazam lokalne zajednice koja je uz mukotrpan rad ostvarila željeni cilj. Od otvorenja za javnost Zbirka je bila referentna točka za prikupljanje mnogobrojnih predmeta iz povijesti Kastavštine, čime je baštinila kulturu života ondašnjih Kastavaca. Svojim djelovanjem skupila je više od 6000 muzejskih predmeta koji su do današnjih dana ostali polazište mnogobrojnim korisnicima, istraživačima i znanstvenicima, kao i nama, djelatnicima u radovima i izložbama. Nakon 42 godine djelovanja i prvotnog stalnog postava Zbirka je zaslužila sveobuhvatnu obnovu koja nije išla ni brzo ni lako, no uz marljiv rad i trud danas imamo novi stalni postav, na radost mnogobrojnih žitelja Kastavštine i nas koji smo taj projekt ostvarili uz materijalnu pomoć Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske, Primorske-goranske županije i Grada Kastva.

2. Od početaka do otvorenja 1981. godine

Prvotna ideja o osnivanju Muzejske zbirke u Kastvu javila se na sastanku održanom 13. ožujka 1961. na kojem su se okupili Kastavci Vojmir Jelušić, Ernest Jelovica i Stanko Spinčić. Raspravljalo se o memorijalnom muzeju posvećenom književniku Vladimiru Nazoru koji je u Kastvu boravio od 1909. do 1918. godine kao upravitelj i profesor Učiteljske škole. U zapisniku je naveden inicijalni popis predmeta, no konkretnih zaključaka nije bilo. Do sljedeće inicijative prošlo je 10 godina, kada se prvotna zamisao o memorijalnoj zbirci transformirala u Muzejsku zbirku, i to na temelju raznovrsnosti muzejskih predmeta i bogate povijesti Kastavštine koju je trebalo obraditi i prikazati. Slijedom toga, u sve potrebne radnje za osnivanje Zbirke uključilo se Turističko društvo Kastav s tadašnjom predsjednicom dr. Majom Brozović. O tome svjedoči dopis iz 1971. godine u kojem se od Franje Dukića traži popis arheološke građe i ustupanje dviju kamenih sjekira ako su iz kastavskog nalazišta Mišinci.¹

Budući da je među stanovništvom Kastavštine postojala konstantna želja za osnivanjem Muzejske zbirke, uz Turističko društvo Kastav, svesrdnu podršku dala je i Mjesna zajednica Kastav te je 1973. godine iniciran sastanak s agencijom za plasman kulturnih djelatnosti i zabave Mozaik iz Opatije. Na prvom sastanku dogovoreno je da Mozaik sastavi skupinu suradnika koji će raditi na postavu stalne izložbe u Kastvu i o tome obavijesti Mjesnu zajednicu Kastav.² Već na sljedećem sastanku pozvani su suradnici, ugledni stručnjaci i profesori iz struke, dr. Vanda Ekl, prof. Boško Končar i ing. Igor Emili. Uz navedene u zapisniku stoji i prijedlog sljedećeg sastanka s Mjesnom zajednicom Kastav, kao i prijedlog da se za suradnika predloži dr. Danilo Klen, direktor Historijskog arhiva u Rijeci.³

Mjesna zajednica Kastav održala je sastanak o mogućnosti izgradnje muzeja, tj. o njegovu smještaju. Bile su predstavljene potencijalne lokacije: crkva⁴, kula i gradska vrata. Nakon diskusije oko teza o postavu, koje je izradio Muzej narodne revolucije i koje nama danas nisu poznate, zaključeno je da se od agencije Mozaik očekuje da dostavi troškovnik izrade potrebnih elaborata te da će se ugovori sa suradnicima riješiti pojedinačno.

¹ Dopis je uputilo Turističko društvo Kastav 19. veljače 1971. gospodinu Franji Dukiću u Zagreb. U dopisu se spominje popis arheološke građe od određenih, nama nepoznatih, osoba koje su od pokojnog oca gospodina Dukića otkupile građu. Ostaje nam nepoznato o kojoj se arheološkoj građi radi, koliko je ima i što je dalje bilo s tim zahtjevom jer drugi pisani tragovi ne postoje.

² Na prvom sastanku održanom 5. rujna 1973. sudjelovali su Dragić iz Mjesne zajednice Kastav, ing. Igor Emili i Veljko Milošić koji je sastavio zapisnik, a ujedno je bio direktor Mozaika.

³ Sastanak 8. rujna 1973.: u zadnjoj točki sastanka stoji da agencija Mozaik preuzme organizaciju i izgradnju Muzeja stalne postave.

⁴ U zapisniku sastanka održanog 25. listopada 1973. nije jasno radi li se o sadašnjoj kuli kod crkve jer je u zapisu navedeno „crkva-kula-gradska vrata”. Na sastanku su prisustvovali prof. Boško Končar, ing. arh. Igor Emili, Anton Žiron (Giron) iz Muzeja Narodne revolucije Rijeka, dr. Vanda Ekl, dr. Danilo Klen, Veljko Milošić, dr. Maja Brozović, Dušan Čiković i Stanko Spinčić.

Koncept stalnog postava, odnosno temat kako se onda nazivao, trebali su zajedno izraditi dr. Klen, dr. Ekl i prof. Končar u suradnji s ing. Emilijem, za što su tražili svatko svoj honorar.⁵

Daljnju komunikaciju s Mozaikom preuzelo je Turističko društvo Kastav, čija je predstavnicom dr. Maja Brozović dogovarala honorar s direktorom Mozaika Veljkom Milošićem.⁶

Nakon navedenog dogovora temat nije predan u navedenom roku, a bilo kakve daljnje radnje u pogledu muzeja nisu poduzete do sastanka 24. listopada 1974. na kojem su prisustvovali članovi Mjesne zajednice Kastav, ing. arh. Emili i Milošić. Članovi Mjesne zajednice zaključili su da su Mozaik i njegov predstavnik zakazali, na što se Mozaik odlučio povući iz projekta ponudivši još jednom da će kontaktirati s autorima.

Milošić upućuje poziv na predaju temata radnoj ekipi⁷ te 4. studenoga iste godine dobiva odgovor dr. Ekl i dr. Klenu u kojem se navodi da pisani ugovor nije nikad postojao, a da se naslovljena Mjesna zajednica Kastav obratila za uslugu na drugo mjesto⁸ te da je tako prekinula i usmeni dogovor.

Iako je suradnja bila prekinuta i nije donijela željene rezultate, iste godine osniva se Odbor Muzejske zbirke Kastavštine s predsjednikom Stankom Spinčićem, ravnateljem osnovne škole u Kastvu, koji je zajedno s ostalim navedenim organizacijama tražio nove načine za ostvarenje željenog cilja.

Potporu osnivanju muzeja 1975. godine dala je Skupština općine Rijeka čiji su se članovi pozitivno izjasnili o programu zbirke.⁹ Potom Turističko društvo Kastav upućuje dopis regionalnom zavodu za zaštitu spomenika i kulture u Rijeci za obnovu fasade zgrade muzeja, tj. bivše općine.¹⁰

⁵ U zapisniku sastanka održanoga 13. studenoga 1973. stoji podjela postava i tko je od suradnika za što zadužen: kulturno-povijesni sadržaj – dr. Ekl, ekonomsko-politički sadržaj – dr. Klen i sadržaj vezan za NOB – prof. Končar. Dostava temata bila je planirana za 31. siječnja 1974.

⁶ U dopisu od 22. siječnja 1974. Veljko Milošić u ime Mozaika, uz financije, spominje i nesporazum između radne ekipe (dr. Ekl, dr. Klen i prof. Končar) ne navodeći jasan uzrok. Turističko društvo Kastav 4. veljače 1974. prihvaća financijsku ponudu Mozaika i daje narudžbu za tehničko-građevinsku dokumentaciju ing. Emiliju.

⁷ Radi se o dopisu Mozaika datiranom 28. listopada 1974. koji je upućen dr. Ekl, dr. Klenu i prof. Končaru.

⁸ Pismo su potpisali dr. Ekl i dr. Klen navodeći činjenicu da je Mjesna zajednica zatražila uslugu na drugom mjestu, ne navodeći kojem (tu se vjerojatno već radi o Pomorskom i povijesnom muzeju Hrvatskog primorja Rijeka), i da je zatražila dokumente o prošlosti Kastavštine u inozemstvu, također ne navodeći gdje i kod koga.

⁹ Dopis od 29. listopada 1975. navodi samo dio postava NOR-a (Narodnooslobodilačkog rata) i izbora projektantice Tamare Kudiš za obnovu prostora. U dopisu se ne spominje dogovor o financiranju koji je ranije iste godine zatražio Stanko Spinčić u ime Odbora Muzejske zbirke Kastavštine.

¹⁰ Iz dopisa od 10. studenoga 1975. doznaje se da je riješena dilema oko prostora za smještaj zbirke.

U sljedeće dvije godine stižu potpore bližih i daljih mjesnih zajednica s područja riječkog prstena i Liburnije za suradnju i prikupljanje građe za muzej. U ime Odbora Muzejske zbirke Kastavštine upućen je i poziv mještanima za prikupljanje građe koja nedostaje vezano uz etnografske predmete, fotografije i razdoblje Drugog svjetskog rata.¹¹

Konačno, 1. veljače 1978. godine dolazi do sporazuma između Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka i Turističkog društva Kastav kojim ugovorne strane reguliraju svoje odnose te dogovaraju prikupljanje građe i stvaranje koncepcije postava. Nositeljica programa bila je viša kustosica Radmila Matejčić, troškove je snosilo Turističko društvo, a rok za realizaciju bio je 6. lipnja 1978.

Rok je bio kratak, a zajednica se nadala da će biti ostvaren. No, iako je Matejčić predala temat¹² i prije potpisa navedenog ugovora, uslijedili su financijski problemi koji su uvelike otežali rad na produkciji postava. Uz Matejčić kao nositeljicu projekta, brigu o građi vezanoj uz NOB¹³ preuzimaju Ivan (Ivica) Cuculić, umirovljeni kustos Muzeja narodne revolucije Rijeka, te ostali kustosi iz PPMHP-a¹⁴ poput Goroslava Oštrića, Milana Galića i dr.

Uz kustose, na projektu postava radio je ing. Darko Turato koji je osmislio cjelokupan izgled, a građevinske radove izvodilo je poduzeće „Graditelj” iz Matulja.

Prvotni postav prezentirao je povijest Kastavštine od prapovijesti do završetka Drugog svjetskog rata. Bio je podijeljen u cjeline „Kulturna povijest”, „NOB” i „Etnologija”, koja je bila smještena u prizemlju zgrade, neposredno uz sama gradska vrata. Prostornu važnost istaknula je u tematu Radmila Matejčić: „Gradska su vrata ujedno spomenik kulture i kao takav predstavljaju kulturno-povijesni subjekt koji ovom namjenom dobiva na značaju”¹⁵ (Matejčić 1977: 2–3).

Nakon prikupljanja financijskih sredstava, završetka građevinskih radova i opremanja Muzejska zbirka otvorena je uz prigodnu svečanost na Dan grada Kastva 6. lipnja 1981.

3. Djelovanje Zbirke

Muzejska zbirka Kastavštine bila je jedna od prvih onodobnih kulturnih i turističkih ponuda Kastva. Kastavci organiziraju dežurstva u prostoru, a vodstvo preuzima umirovljeni ravnatelj osnovne škole Stanko Spinčić.

¹¹ Poziv je nedatiran, a kako se spominje Odbor, vjerojatno je nastao nakon 1974. godine.

¹² Tada se muzeološka koncepcija nazivala temat, zbog izvornosti i usporedbe s dokumentarnom građom češće se govori o tematu.

¹³ Narodnooslobodilačka borba.

¹⁴ Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka.

¹⁵ Danas je zgrada Muzejske zbirke uvrštena na listu preventivno zaštićenih kulturnih dobara Republike Hrvatske pod brojem P-5673, kolovoz 2017.

Ubrzo nakon otvorenja, 1984. godine, Zbirku počinju pogađati problemi s krovijem.¹⁶ Nažalost, iako je bila dobro posjećena, zbog navedenog problema i nakon Spinčićeve smrti devedesetih godina 20. stoljeća, Zbirka biva sve češće zatvorena, a zbog popuštanja krovišta prostor počinje propadati. Tek 2005. godine zapošljava se kustos, pa Zbirka dobiva stalno stručno vodstvo. Kustosica Ksenija Oreļ započinje novu sistematizaciju građe i revitalizira postav u vidu izmjena predmeta, tekstova i legendi, a po njezinu odlasku posao nastavlja kustosica Tamara Mataija koja je ojačala suradnju s lokalnom zajednicom i organizirala muzejske radionice namijenjene školskom uzrastu. Zbirka tijekom godina s izložbama i različitim programima sudjeluje u brojnim manifestacijama, popularizirajući povijest i kulturnu baštinu Kastavštine.

Budući da je tijekom godina došlo do promjena u prostoru, a od 2009. godine prizemlje zgrade nije više u posjedu Muzeja, javlja se potreba za uređenjem prostorija za smještaj kustosa i obradu muzejske građe.

Iako uz skromna financijska sredstva, zahvaljujući pomoći Ministarstva kulture i Grada Kastva, tijekom 2014. i 2015. godine izvodi se djelomična adaptacija prostora te se uvode ured i sanitarni čvor, što je uvelike doprinijelo funkcioniranju Zbirke i ugodnijem boravku posjetitelja i kustosa.

Radovi se nastavljaju u vidu restauracije ulaznih vrata te, konačno, zamjene krovišta koje je godinama bilo problem. Od vanjskih radova izvršeni su popravci prozora i fasade, čime je zgrada Zbirke dobila reprezentativni izgled.

Tijekom godina sustavno se radilo na građi, promociji, organizaciji radionica i izložbi koje su Kastavci, školarci i turisti rado posjećivali.

Stručnim vođenjem Zbirke i novim pristupom uviđa se sve veća potreba za cjelokupnom obnovom i modernizacijom stalnog postava.

4. K novom postavu

Nakon prvih promišljanja kustosice Tamare Mataije i iznošenja potrebe za novim stalnim postavom predstavnicima grada Kastva, tada kao kustos pripravnik nastavljam rad na stvaranju nove muzeološke koncepcije. Prva promišljanja o tome kako bi izgledao budući novi postav iznesena su 2017. godine, kada je i prostor Zbirke uvršten na listu preventivnih zaštićenih kulturnih dobara Republike Hrvatske.¹⁷

Prvotno se promišljalo o suradnji s Mićim zavičajnim muzejima kroz Program revitalizacije baštine u Zbirci predložen krajem 2015. godine. Plan je bio da izlaganja u Mićim zavičajnim muzejima nadopunjuju postav Zbirke. Prethodno je napravljen i vodič po postavu koji je uključivao bačvariju, kotlariju, peknji-

¹⁶ Dopis Mjesne zajednice Kastav 24. rujna 1984. koji potpisuje tajnica Sonja Brozović Cuculić i u kojem moli riječki SIZ u stambenoj oblasti za hitnu sanaciju krovišta.

¹⁷ Prostor Zbirke, tj. zgrada koja se nalazi u sklopu i iznad gradskih vrata „Voltice”, prvotno je bio dio fortifikacije koji se u 19. stoljeću postupno transformirao u kuće.

cu i kovačiju. Nažalost, suradnja nije ostvarena zbog nemogućnosti dogovora Grada s privatnim vlasnicima i udrugama. Grad Kastav započinje novi projekt međunarodne suradnje, Terra Gotica, vezan za prezentaciju srednjovjekovne kulturne baštine u vidu interpretativnog centra u južnoj kuli pod nazivom „Putevima Ivana i Vincenta iz Kastva”. Tada se promišlja o preraspodjeli muzejske građe i tema na te dvije lokacije, no uvidjelo se da to ipak neće biti moguće zbog različitog tematskog rasporeda na tim dvjema lokacijama.

O muzeološkoj koncepciji novog postava promišljalo se poštujući prostorni raspored prvotne koncepcije Radmile Matejčić i njezinih suradnika.¹⁸ Izraditi muzeološku koncepciju novog postava bio je velik izazov zbog ograničenog prostora od svega 100 m² te iznimno bogatog fundusa. Kao polazište uzeta je prvotna podjela jer je ostvarena upravo u suradnji sa zajednicom koja se tijekom godina sa Zbirkom identificirala i prezentirala je. Usto, u obzir su se uzeli ograničenje prostora i građa fundusa.

Koncepcija je dovršena u svibnju 2019. godine, a izradile su je kustosice Jasna Ujčić Grudenić (prapovijest i srednji vijek), Vana Gović Marković (etnologija, život i običaji), Tamara Mataija (suradnica na cjelokupnoj koncepciji i savjetnica kao bivša voditeljica), kustos i voditelj Zbirke Marko Badurina (rani novi vijek, povijest 19. i 20. stoljeća, prijedlog sadržaja za multimediju).

Postav je podijeljen u četiri tematske cjeline tada radnih naslova: Život i običaji / Ljudi u Kastavštini / Život Kastavštine koji predstavlja područje etnologije i izlaže etnografsku građu. Kako se radi o ulaznom prostoru, zaključno promišljanje bilo je prikazati te teme povremenim izložbama, a ne nužno fiksnim postavom.

Ostatak postava zamišljen je kronološki, a kreće od početaka pa do sredine 20. stoljeća. U početku su se predlagali radni naslovi: „Naseljavanje i prve kulture / Nastanak naselja i razvoj grada” vezano uz prve stanovnike te „Razvoj Kastva i Kastavštine od prapovijesti do ranog novog vijeka”. Sljedeća prostorija, tada radnog naslova „Narodni preporod / Razdoblje narodnog preporoda”, bila je namijenjena školstvu i buđenju hrvatske nacionalne svijesti na području Kastavštine i Istre sve do razdoblja koje je prethodilo raspadu Austro-Ugarske Monarhije. Zadnja prostorija posvećena je događanjima u 20. stoljeću i ima radni naslov „Svjetski ratovi / Život na granici / 20. stoljeće velikih ratova”, čime se tema proširila na cjelokupnu povijest i događaje prve polovine 20. stoljeća.

Tako završen rad predan je na recenzije i potvrdu dr. sc. Žarki Vujić i dr. sc. Darku Babiću, muzeolozima iz Zagreba koji su uz koncept izvršili uvid u prostor te konačno dali svoje prijedloge i zaključke u vidu izlaganja i prezentacije muzejskih predmeta, tema i naslova u postavima.

U skladu s prijedlozima i zaključcima recenzenata izvršene su dorade i promjene koncepta i izvedbenog rješenja postava koje su izradili dizajner Sanjin Kunić i suradnici, Andrea Buršić Vargić, Sanja Štampalija i Igor Crnković.

¹⁸ Misli se na već spomenuti temat iz 1977. godine koji je izradila Radmila Matejčić sa suradnicima.

Finalni materijali poslani su na odobrenje Hrvatskom muzejskom vijeću pri Ministarstvu kulture i medija 2020. godine. U lipnju te godine predstavljeno je izvedbeno rješenje postava i koncept postava. U ime Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka navedenu dokumentaciju predstavili su tadašnja ravnateljica Nikolina Radić Štivić i kustos Zbirke Marko Badurina s dizajnerom Sanjinom Kunićem.¹⁹

Nakon ispunjavanja ovih uvjeta moglo se pristupiti prijavi za financiranje u vidu javnih potreba u kulturi pri navedenom ministarstvu koje je, uz Primorsko-goransku županiju i Grad Kastav, u dva navrata financiralo ovaj sveobuhvatan projekt modernizacije i obnove.

Izvođenje radova započelo je u rujnu 2021. godine, kada je izmještena sva muzejska građa i uklonjen dotrajali muzejski inventar.

5. Novi postav

Novi stalni postav Muzejske zbirke Kastavštine svečano je otvoren 25. siječnja 2023., kada smo taj velik i sveobuhvatan rad prikazali lokalnoj zajednici i široj publici. Na naše veliko zadovoljstvo, nakon pet godina promišljanja i stvaranja dovršili smo ovaj projekt, čime je navedeni muzejski prostor u potpunosti revitaliziran.

O sadržaju postava govorit ću kroz teme koje dočekuju posjetitelje u prostoru. One su pomno odabrane u skladu s izloženom građom i bogatom kastavskom povijesti. Iako je poštovana povijesna kronologija, ona nije prikazana isključivo linearno u vidu povijesne lente, već je to postignuto naglašavanjem važnih događaja u određenom razdoblju.

5.1. Kako je nastao Kastav

Svako područje i mjesto imaju svoj početak nastanka i razvoja. Upravo ovaj naslov, koji dočekuje posjetitelje u novom postavu, odgovara na jednostavno pitanje koje je svim dobnim skupinama poznato i razumljivo.

Najranije djelovanje čovjeka na području Kastavštine seže u mezolitik kada područje naseljavaju lovci i skupljači koji se nastanjuju u pećinama. Na kontinuitet života na Kastavštini upućuju mnoga građinska i pećinska nalazišta iz razdoblja eneolitika i brončanog doba. Sam grad smješten je na brežuljku iznad Kvarnerskog zaljeva, na križanju putova i dobroj geostrateškoj poziciji s koje se pruža širok vidik.

Postoje dvije teze o imenu samoga grada koji se u kasnoantičkim itinerarima spominje kao *Castellum* ili *Castra*, iako nam nisu poznati antički nalazi. Druga je teza da ime potječe od keltske riječi *cast*, što znači stijena ili litica, čemu u prilog idu prapovijesni nalazi.

¹⁹ Predstavljanje se održalo 16. lipnja 2020. u sjedištu Ministarstva u Zagrebu, na 11. sjednici Hrvatskog muzejskog vijeća. Službeno odobrenje stiglo je 16. srpnja.

U postavu su izloženi brojni arheološki predmeti (nakit, kopče, amuleti, pektoralni, ulomci keramike) s nalazišta Veli i Mali Mišinac uz zapadni gradski bedem. Najznačajniji predmet iz ovog razdoblja jest votivni mač pronađen na trgu Lokvina, datiran u 10. st. pr. Kr.

Iako nema arheoloških dokaza za antičko razdoblje, pretpostavlja se da se kontinuitet naseljavanja odvijao uz tadašnju prometnicu koja je vodila do nekadašnje Tarsatike smještene na području današnjega grada Rijeke. Nakon velike seobe naroda i propasti Zapadnog Rimskog Carstva, područje Kastavštine, kao i ostale dijelove Kvarnerskog zaljeva, u 9. stoljeću naseljavaju Slaveni.

Razvoj Kastva u punom smislu može se pratiti od uspostave Kastavske gospoštije koja se spominje u 12. stoljeću²⁰ kao feudalna tvorevina koja je sezala do obronaka Učke zajedno s Veprincem i Mošćenicama. Nakon vladavine Devinaca i grofova Walsee, u čije vrijeme nastaje Kastavski zakon (1400. godina), Kastav 1465. godine dolazi pod upravu Habsburgovaca.

Upravnu vlast u Kastvu na čelu s kapetanom te određenu zakonom potvrđivat će budući carevi diplomama koje su do danas ostale sačuvane i izložene u postavu.²¹

Uporaba glagoljskog pisma prezentirana je kamenim odlomcima iz gradskih zidina i zvonom s crkvice sv. Viktora izvan zidina na kojemu su glagoljicom ispisana imena četiriju evanđelista. Graditeljskoj baštini posvećen je pomno izrađen kratak dokumentarni film o sakralnoj i kulturnoj baštini grada i okolice. Film prikazuje Crekvinu kao najpoznatiji sakralni objekt koji svjedoči o vremenu uprave Isusovačkog reda na ovom prostoru.

5.2. Kulturno-prosvjetni život Kastavštine

Pojmovi kultura i prosvjeta usko su povezani pa je ova cjelina tako i prikazana posjetiteljima – bez prosvjete nema kulture i bez kulture nema prosvjete. Ovoj temi posvećena je čitava prostorija postava jer se radi o vremenu procvata Kastavštine i kulture njezinih žitelja.

Kao jedan od temelja razvoja grada, počeci školstva na Kastavštini sežu u 1770. godinu, kada je zaslugom kapetana Jurja Vlaha osnovana Dječačka pučka škola. Sto godina kasnije osnovana je Djevojačka pučka škola, čime je primarno školovanje djece Kastavštine bilo ravnopravno zastupljeno. Slijedi osnivanje

²⁰ Negdje se, ovisno o literaturi i autorima, spominje 15. stoljeće.

²¹ Radi se o trima carskim diplomama (Josipa I., Josipa II. i Franje II.) iz 18. stoljeća kojima se potvrđuje upravno uređenje Kastavskim zakonom na čelu s kapitanom, velikim i malim svetom (vijeće), satnikom (čuvar reda u gradu), kancelirom (bilježnikom) i plovnom (svećenikom). Potvrđuje se pravo na ubiranje poreza i organizaciju sajmova.

Delavske škole 1885. godine²² i Učiteljske škole u pravom smislu 1906. godine²³, čime je Kastav postao središte školovanja brojnih učenika.

S mijenama u Monarhiji šezdesetih godina 19. stoljeća Kastavština postaje izvor Narodnog preporoda i narodnih ideja. Osnivanjem Prve hrvatske čitaonice u Istri 1866. godine²⁴ utemeljen je put razvoja preporodnog pokreta na području Kvarnera i kvarnerskih otoka te čitavog istarskog poluotoka s uključenim slovenskim stanovništvom. O razvoju pokreta svjedoči organizacija Prvog tabora Hrvata Istre i kvarnerskih otoka na brijegu Sv. Mihovil 1871. godine. Uz postojeća kulturno-prosvjetna društva, početak 20. stoljeća iznjedrio je osnivanje i dvaju najpoznatijih društava, Istarske vile i Društva sveti Mihovil.

U ovom dijelu postava prikazani su portreti značajnih osoba koje su, svaka na svoj način i svojim radom, obilježile ovo povijesno razdoblje. Svakako valja istaknuti drugu generaciju preporoditelja, tj. predstavnike istarskog trolista Vjekoslava Spinčića, Matka Mandića i Matka Laginju koji su se do kraja svojeg života zdušno borili za položaj i prava hrvatskog naroda u Monarhiji, pogotovo odupirući se nadolazećoj talijanizaciji po završetku Prvog svjetskog rata.

5.3. Život na granici

Ova prostorija u postavu kronološki se nadovezuje na prethodno spomenutu temu, odnosno na međuratno razdoblje, kada je Kastavce zadesila teška sudbina. Upravo naslov aludira na podjelu i događaje koji će donijeti stradanje mnogih žitelja u Drugom svjetskom ratu.

Prostor koji je Kastavština baštinila još od gospoštijskih dana neprestano je rastao da bi bio oformljen kao Kastavska općina koja je postojala do 1918. godine. Nakon pada Monarhije i potpisivanja Rapalskih ugovora započinje stvaranje granice i velik gubitak teritorija. I sami Kastavci to razdoblje znaju nazivati „Kastavština zapletena žicom”²⁵. Takva situacija uvelike je otežavala svakodnevni život, a osim prostora, i sudbine žitelja i obitelji bile su podijeljene postavljenom bodljikavom žicom. O granici u postavu svjedoče propusnice, granični stup i multimedijalna karta koja je obuhvatila događaje od 12. stoljeća pa sve do današnjih dana, ukazujući posjetitelju na turbulentne povijesne mijene. Izbor kartografskog prikaza odabrala je kustosica Tea Perinčić.

Drugi dio ove ratne priče posvećen je događajima iz Drugog svjetskog rata i stradanju stanovnika u internacijskim i koncentracijskim logorima za vrijeme fašističke i nacističke okupacije, o čemu svjedoče predmeti poput torbica iz lo-

²² Misli se na obrtnu školu osnovanu zaslugom Dinka Vitezića i Matka Laginje koja, uz brojne promjene imena i programa, ostaje prisutna u Kastvu do osamdesetih godina 20. stoljeća.

²³ Uz školu se vezao boravak književnika Vladimira Nazora kao upravitelja i učitelja (1909. – 1918.).

²⁴ Naziva se još i Čitalnica.

²⁵ Izraz iz usmenih kazanja Kastavaca.

gora Visco i Gonars te posebno istaknuto logoraško odijelo iz Dachaua, Ivana Trinajstića.

Predmetima i ostavštinom iz dijela NOP-a²⁶ prikazano je jačanje partizanskog pokreta u svim mjestima Kastavštine.

Ta je tema s novim postavom doživjela transformaciju jer su sada uz NOP bile obuhvaćene sve važne teme i procesi koji su se odvijali u prvoj polovini 20. stoljeća.

6. Zaključak

Svaki muzej i zbirka imaju svoj put od osnivanja do razvoja te uključuju promjene koje donosi vrijeme. Krajnji cilj uvijek je jasan, a to je prezentirati i očuvati baštinu za sljedeće naraštaje, pogotovo danas kad su vrijednosti, izazovi i očekivanja u društvu mnogo veći. Obnova Zbirke nastala je dugogodišnjim promišljanjem skupine djelatnika muzeja, kojoj i sam pripadam, o tome kako bogatu povijest jednog velikog i značajnog područja jasno, sažeto, suvremeno i reprezentativno prikazati današnjim posjetiteljima.

Iako su u suvremenom društvu promjene uvelike brže, ponosni smo na to što smo nakon dugog razdoblja uspjeli ostvariti ovaj važan projekt i za lokalnu zajednicu i za posjetitelje na području županije, Republike Hrvatske i šire. Tko može, neka nas posjeti, nauči nešto novo ili osvježi znanje i sjećanje do nekih novih mijena koje će u budućnosti opetovano biti nužne.

²⁶ Narodnooslobodilački pokret.

Slika 1. Postav Narodnooslobodilačke borbe, 1981. Arhiva PPMHP-a.
Figure 1. Exhibition of the People's Liberation Struggle, 1981. PPMHP Archives.

Slika 2. Dio etnografskog postava, 1981. Arhiva PPMHP-a.
Figure 2. Part of the ethnographic display, 1981. PPMHP Archives.

Slika 3. Dio kulturno-povijesnog postava, 1981. Arhiva PPMHP-a.

Figure 3. Part of the cultural and historical exhibition, 1981. PPMHP Archives.

Slika 4. Kako je nastao Kastav, 2023. Autor: Hrvoje Franjić.
Figure 4. The foundation of Kastav, 2023. Author: Hrvoje Franjić.

Slika 5. Kulturno-prosvjetni život Kastavštine, 2023. Autor: Hrvoje Franjić.
Figure 5. Culture and education in Kastav, 2023. Author: Hrvoje Franjić.

Slika 6. Život na granici, 2023. Autor: Hrvoje Franjić.

Figure 6. Life on the Border, 2023. Author: Hrvoje Franjić.

Izvori i literatura

1. Arhiva Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka, *Dokumentacija MZK-a* (1970. – 2010.), Dopisi (19. 2. 1971.), (5. 9. 1973.), (8. 9. 1973.), (25. 10. 1973.), (13. 11. 1973.), (22. 1. 1974.), (4. 2. 1974.), (28. 10. 1974.), (29. 10. 1975.), (10. 11. 1975), (24. 9. 1984.).
2. Arhiva Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskog primorja Rijeka, Matejčić Radmila. *Temat Muzejske zbirke Kastavštine* (1977.).
3. Badurina, Marko i dr. 2019. *Muzeološka koncepcija za stalni postav u Muzejskoj zbirci Kastavštine*. Rijeka: Pomorski i povijesni muzeja Hrvatskog primorja Rijeka.
4. Bušić Vargić, Andrea i dr. 2019. *Muzejska zbirka Kastavštine – izvedbeni projekt*. Opatija: Kindin d.o.o.
5. Čačić, Željka. 2014. *Crtice iz povijesti školstva grada Kastva*. Rijeka: Osnovna škola „Milan Brozović”.
6. Giron, Antun. 1990. *Začeci i razvoj narodne vlasti u Kastavštini*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
7. Laginja, Matko. 1899. *Kastav grad i općina*. Trst: Tiskara Dolenc.
8. Matejčić, Radmila. 1981. „Graditeljsko naslijeđe Kastva”. *Zbornik Kastavštine*, 2, str. 63–84.
9. Moravček, Goran. 2021. *250 godina osnovnog školstva u Kastvu*. Kastav: Osnovna škola „Milan Brozović” – Udruga Fluminensiana.
10. Munić, Darinko. 1998. *Kastav u srednjem vijeku: društveni odnosi u Kastavskoj općini u razvijenom srednjem vijeku, rasprave o Kastvu i Kastavskom statutu*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.
11. Munić, Darinko. 2001. *Jedno stoljeće kulturno-prosvjetnoga društva Istarska vila Kastav*. Rijeka: Grad Kastav.
12. Strčić, Mirjana; Petar Strčić. 1996. *Hrvatski istarski trolist*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.

Summary

NEW PERMANENT DISPLAY AT THE KASTAV MUSEUM COLLECTION

The Kastav Museum Collection, as a branch of the Rijeka Maritime and History Museum of the Croatian Littoral, has existed since 1981. It was born out of the idea and desire of the local community, who were envisaging and creating it for twenty years. This paper presents its history from its foundation to its opening to the public, along with its activities and significance both for the Kastav area and beyond. The emphasis is placed on the process of renovation of the building and the creation of a new permanent display, which

was completed in January 2023. Each museum has its past that accompanies its establishment, development, operation, and modernization, which must always suit the needs of time and society.

Keywords: permanent display, museum, history, Kastav area